

קובץ
הערות וביאורים

בלקו"ש, בנגלה ובחסידות

כה האץ ומלואה
מסמרי
יוסף יצחק
גראסביים

שמיני
גליון כח (קעז)

יצא לאור ע"י

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

417 טראַי עוועניו • ברוקלין, ניו יאָרק

שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים ושלוש לבריאה

ת ו כ ן ה ע נ י נ י ן

מ כ ת ב כ ל ל י

המ"מ שבתניא על "הרגל נעשה טבע" ד
 פירוש הכתוב אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כלכם ... ד
חג המצות ואח"כ זמן חרותנו או להיפך ד
 מתי נאמר התנאי "בנערינו בזקנינו וגו' " ה

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

מדוע בפסח שני לא פירש"י שנתעלמה הלכה וכו' ה

נ ג ל ה

ספה"ע בזמה"ז - דאורייתא או דרבנן (גליון) ו
 מי שמת אחר זמן איסור ולא כיער חמצו דאין היורשים -
 חייבים לבער ו
 הפסק בין ברכה לדבר שמכרכין עליו (גליון) ז
 השכרת חדר לגוי להשהות חמץ בפסח י

ח ס י ד ו ת

בד"ה החודש דש"פ צו, שבה"ג ש.ז. יא
 ההפרש בין "הנפש" לבין "הכחות" יב

ש י ח ו ת

מסייע לעכו"ם באיסור יב
 הלל מסיר ההגבלות ובוקע ועולה יד
 איך לנהוג בנשיקת המזוזה, תפילין וס"ת יד

ש ו נ ו ת

הפיסקא דראב"ע שהרי אני כבן וכו' הוא המשך הפסקא -
 של מעשה בר"א וכו' שהיו מסובים בבני ברק טו
 הוספות לרשימת מאמרים הקצרים טז
 הערות ללוח היום יום טז

מ כ ת ב כ ל ל י

א. במכתב כללי די"א ניסן על מ"ש בפנים המכתב "הרגל נעשה טבע שני" נסמן בהערות שם שבשוה"ג: שבילי אמנה נ"ד ש"ב. פחד יצחק בערכו. וראה תניא ספ"ד. פט"ו (כא, א, "). ועל מ"ש שם "הרגל נעשה טבע" נסמן: "תניא פמ"ד (סג, ב, "). עכ"ל.

ויל"ע אמאי לא צויין כאן גם לשו"ת הרמ"ע מפאנו סל"ו (כמו שנסמן בהמכתב דר"ח ניסן) שכתב: "(להוציא מלבם של סופרים הללו) ההרגל שנעשה אצלם טבע". וראה גם סה"מ תש"א ע' 127: וכמאמר הרגל נעשה טבע ובהערות כ"ק אדמו"ר שליט"א שם מציינן לשבילי אמונה שם ולשו"ת הרמ"ע מפאנו ולתניא ספ"ד שם.

משה ויינשטאק
- תות"ל 770 -

ב. בהמכתב כללי די"א ניסן ש.ז. (ליקוט מכתבים כללים לחג"פ ע' 15): "אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם, דער אויבערשטער זאגט (וואס דאס איז אויך א נתינת-כח) צו אלע אידן, אז ער האט יעדן איינעם און איינע געגעבן ג-טלעכע כוחות צו דערהויבן זיך, און אלעמען ארום, צו זיין אין דער מדריגה פון "אלקים - מלאכים" און "בני עליון", קינדער פון דעם אויבערשטן. מ'דארף נאר וועלן". ובמ"מ שם: "אלקים - מלאכים": פרש"י עה"פ. תרגום ועוד רבים.

ולהעיר ממ"ש הבחיי עה"פ (בראשית ב, יז,) "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות" דמביא שם "דעת חכמי המחקר" ד"אלו לא חטא האדם הי' מת מיתה טבעית לפי שכל מורכב סופו שיפרד וימות מיתה טבעית".

וממשיך שם הבחיי: "ואנו אין ראוי לנו להאמין ולקבוע מסמרות אלא מדברי רז"ל המקובלים מפי הנביאים שאלמלא שחטא הי' חי לעולם וכן אמר הכתוב (תהלים פב, ו,) אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם, ולא אמר כאלקים וכבני עליון אלא אלקים ממש ובני עליון ממש ורבו הכתובים ע"ד".
א.ש.ב.ר.

- ברוקלין נ.י. -

ג. במכתב ק' דר"ח ניסן מבאר כ"ק אדמו"ר שליט"א ההוראות שלומדים מ(השמות של) חג הפסח - זמן חרותנו וחג המצות.

הנה, יש לדייק בזה, בתחילת המכתב מכיבא ומבאר הענין של זמן חרותנו ואח"כ חג המצות, אמנם בסיום המכתב (וכן בהמשך המכתב - במכתב די"א ניסן) מכיבא תחילה חג המצות ואח"כ זמן חרותנו.

ולהעיר: הסדר כתפלת (וקידוש) יו"ט הוא, .. יום חג

המצות הזו (ואת יום טוב מקרא קדש הזה) זמן חרותנו.

* * *

במכתב הנ"ל באמצע:

.. אמת'ע אהבת ישראל צו כל ישראל.. דעריבער איז כא דעם ערשטן זמן חרותנו גלייך באם אנהייבס רעדן וועגן דעם מיט פרעה'ן - געווען דער תנאי בנערינו כזקנינו בבנינו ובבנותינו .. אלע צוזאמען .. עכלה"ק.

והנה מש"כ שתנאי נאמר "גלייך באם אנהייבס רעדן .. מיט פרעה'ן" לא הבנתי, דהרי משה רבינו אמר זה לפרעה בהקדמה למכת ארבה - מכה השמינית! (ולמה זה "כאם אנהייבס") . (וכמצויין בהמראי מקומות: בא י, ט,).

הרב לוי גאלדשטיין
- ברוקלין נ.י. -

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

ד. בלקו"ש ח"ג ע' 93 הערה 6 וז"ל: בגו"א כאן כתב: דאלי"כ לקמן בפ' מסעי לא כתיב רק ויצו משה ע"פ ה' וכו' וכאן הוצרך להביא משפטן לפני ה' אלא מפני שנעלמה ממנו הלכה.

ועדיין צ"ע:

(א) בפ' פסח שני נאמר "עמדו ואשמעה וגו'" (ולא כבפ' מסעי) ומ"מ לא פרש"י שנחעלמה הלכה כו'. ע"כ מההערה שם.

ולכאוו' ביאור דברי הגו"א הוא שבפ' פנחס נאמר ה"כלל" שבנות צלפחד יורשות ותוצאה ו"פרט" מזה בפ' מסעי שלא תסוב נחלתן. ובודאי אם לא נאמר למשה הכלל שבנות צלפחד יורשות פשיטא שלא נאמר לו הפרט דהסבת נחלה, וא"כ למה בפ' פנחס הקריב משפטן לפני ה' ובפ' מסעי לא הוצרך לשאול והשיב תיכף? וע"כ צריך לומר שהאמר למשה הכלל והפרט ושוב נתעלם ממנו הכל וכשהשי"ת השיב לו על ה"כלל" נזכר על ה"פרט" שנאמר לו מקודם (שהרי כתוב הל' נתעלמה - "העלם" והי' נמצא במציאות בזכרוננו וכאשר השי"ת אמר לו בודאי נזכר שכן נאמר לו מקודם).

ולפי"ז אינו מוכן הצ"ע שהרי בויקרב יש לרש"י הוכחה שנחעלמה כו' משא"כ בפ' פסח שני י"ל שמה עדיין לא שמע הדין מפי השי"ת.

ש.ב.ד.

- ברוקלין נ.י. -

נ ג ל ה

ה. בהמשך למ"ש בגליון הקודם (כז (קעו)) ס"ט לבאר דברי הרמב"ן הידועים (קידושין לד, א), דמצות ספה"ע היא מ"ע שהזמן גרמא - באופן אחר מהמבואר בכמה אחרונים (הובאו ונסמנו בס' "ספירת העומר" פ"ב ס"ח הערה ח) ע"פ מ"ש התוס' (פסחים לח, ב, - ד"ה נאכלים) בנוגע לזכורים ד"הואיל ויש להם זמן גדול כל כך לא חשיב זמן קבוע",

ועד"ז י"ל בנדד"ד: הרמב"ן ס"ל כהשיטות דכל המ"ט יום דספה"ע הם מצוה אחת ואריכתא, ולשיטת התוס' דמצות שיש להם זמן אריכתא אינם נחשבים ל"זמן קבוע", ולכן כתב הרמב"ן דספה"ע הוי מ"ע שהזמ"ג.

אמנם ז"ע ראיתי בכיארורי הר"פ פערלא לשהמ"צ רס"ג (ח"ג - מילואים להקדמה ס"ב) שמפריך סברא זו,

וז"ל (לאחרי שמביא דברי התוס' הנ"ל בפסחים): "אין זה ענין לכאן כלל. דהתם שהדבר תלוי בזמן קבוע כדאמרין בפ"ק דמגילה (ט, ב,), ובפרק במרא דזבחים (ק"ז ע"ב ק"ח ע"א) עיי"ש, שפיר כתבו התוס' שכיון שיש לו זמן ארוך כל כך אין זה בכלל זמן קבוע. משא"כ כאן שהסבר תלוי בזמן גרמא, פשיטא שגם מצוה כזו שיש לה זמן ארוך כל כך, מ"מ הו"ל מ"ע שהזמ"ג, דהרי עכ"פ קודם שהגיע הזמן ואחר שעובר הזמן אין המצוה נוהגת. וא"כ רק הזמן הוא שגורם לה".

ומסיים שם: "וזה פשוט לא ה"י כדאי לדבר בו. לולא שנשאלתי על זה מאחד מגדולי הרבנים נר"ו". עכ"ל.

אהרן לייב ראסקין
- תות"ל 770 -

ו. בשו"ע אדמוה"ז ס"י תל"ה בקו"א סק"ב מביא שם דעת הח"י שמי שלא ביער חמצו ומת לאחר שהגיע זמן איסורו אין היורשים מחייבים לבערו ויסודו ממימרא דאמימר בגיטין לט, דהמפקיר עבדו ומת אין לו תקנה דאין אדם מוריש איסור לבניו, ואדמוה"ז מוכיח שפסק זה מופרך לגמרי.

ואחד מהפרכות היא כדלקמן וז"ל ותו כיון דכל איסורי הנאה אינן הפקר גמור א"כ לא דמי כלל לעבד שהפקירו שאין לו בו שום צד ממון לכך אינו יכול להוריש כי מה יורש אבל חמץ יש בו צד ממון שאם עבר ומכרו מותר ליהנות מדמיו מן התורה וכו'.

אבל לכאור' זה צריך כיארורי דכתוס' בגיטין מג, ב, ד"ה אבל הקשה שם (על מה שמבואר בגמ' דאם מכר עבדו לעכו"ם וכתב עליו אונו (דכשתברח ממני אין לי עסק בך) לא צריך

גט מרבו ראשון) דהא אמימר אמר דגט לא מפקיע איסור בלבד
רק אם יש ממון עמו והכא כשמכר לעכו"ם אין לרבו ראשון רק
איסור ואמאי מהני גט, ות"י דכיון דהקנס הוי של רבו ראשון
יש צד ממון ולכן מהני גט.

ובגמ' שם מב,ב, יש אבעי' אי מעוכב גט שחרור (שהפקיר
העבד ועכשיו צריך גט שחרור) יש לו קנס (לבעל) או לא
ונשאר באבעי' ובמגיד משנה מהל' נזקי ממון פרק י"א הלכה
א' כתב דמשמע מהרמב"ם פ"ד מהל' חובל ומזיק שאם הבעל תפס
הקנס לא מפקינן א"כ חזינן מכל הנ"ל דאפי' אם הפקיר את
עבדו עדיין יש צד ממון כמו איסורי הנאה ואפי' שיש שיטות
שסוברים מפקינן הא מ"מ האיך יכל להקשות על הח"י דהא יש
לו סמך מן הגמרא הנ"ל וצ"ע.

א' מאנ"ש

- ברקלין נ.י. -

ז. בהמשך למה שכתבתי בגליון הקודם, דלשיטת אדה"ז אסור
להפסיק בין ברכה להדבר שמכריזין עליו (בין ברכת המצות ובין
ברכת הנהנין,) אפילו בעניית אמן על ברכה שאחר מברך, אפילו
בברכה שגם הוא מברך עכשיו, עיי"ש באריכות.

הנה לכאורה צ"ל עוד ענין בזה דהנה לשיטת המחבר
(כנ"ל סעיף א') שברכת ק"ש הוי דין ברכת המצוה ממש לכן
ס"ל שאסור להפסיק אמן אחר הש"ץ, אבל מ"מ ס"ל שיותר לענות
לדבר שבקדושה, דהא כתב שיותר להפסיק לדבר שבקדושה בין
באמצע הפרק ובין בין הפרקים ואח"כ כתב ואלו הן בין הפרקים
בין ברכה ראשונה לשני' בין שני' לשמע וכו', ולכאורה תמוה
מאד דהא בהל' תפלין פסק בפירוש שאסור להפסיק בין ברכת
המצוה, בדבר שבקדושה? (ותמהתי שלא ראיתי מי שהעיר בזה)
ועוד צ"ל, דהנה מובא לעיל בשם הכף החיים ועוד שאסור
להפסיק באמצע ברהמ"ז בדבר שבקדושה ולכאורה צ"ל דמאי שנא
מק"ש שיותר לענות לדבר שבקדושה, ואין לומר דשאני ברכה"מ
דהוי כמו תפילת י"ח כמבואר בסימן קפ"ג, דהא זה איירי רק
בנוגע לשאילת שלום מפני היראה וכו', אבל בנוגע לשאר דברים
אינו כתפילת י"ח והראי' דהא הרמ"א דהא פסק שיותר להפסיק אמן
אחר המברך (וזוהו גם קושיית דע"א, להגהות לשו"ע סימן קפ"ג
נדפס מכ"י בס' כבוד חכמים ע' ק"כ) וא"כ למה אסור להפסיק
דבר שבקדושה באמצע ברהמ"ז?!

והביאור בזה י"ל, דהנה מהלשון שבשו"ע אדה"ז והוא
ממ"א סי' ס"ו ס"ק ה' משמע דכל דין דיותר לענות לדבר
שבקדושה הוא משום שיכול להפסיק לשאילת שלום, וז"ל:
לעניית קדיש וקדושה וברכו ומודים מפסיק אפי' באמצע הפרק
ואפי' באמצע הפסוק, שאם מפסיק לשאול מפני היראה, ולהשיב
מפני הכבוד של בשר ודם ק"ו לכבוד של הקדוש ברוך הוא,

עכלה"ק, וכן מפורש בהפמ"ג בא"א סימן ר"ו סק"ד דהטעם שאסור להפסיק בין ברכה להדבר שמכרכין עליו לדבר שבקדושה, הוא משום שאסור להפסיק לשאילת שלום, אבל מובן בק"ש וברכתו מותר להפסיק לדבר שבקדושה כיון דשם מותר להפסיק בשאילת שלום, (ועיג"כ בהגהות רע"א לס' כ"ה)

ולפי"ז נמצא שבנוגע לדבר שבקדושה יש גדר אחר, והוא שתלוי בדין אם מותר להפסיק בשאילת שלום, ובמילא מובן בפשטות שלכן ס"ל להמחבר שמותר להפסיק לדבר שבקדושה בין ברכת הכוחר לק"ש הגם שיש לה דין לברכת המצות ממש אבל מ"מ כיון שמותר להפסיק לשאילת שלום מותר גם להפסיק לדבר שבקדושה (מק"ו הנ"ל) אבל בשאר מקומות כגון שאר ברכת הנהנין וברכת המצות שאסור להפסיק בדבר לשאילת שלום כמבואר בסימן ר"ו סעי' ג' דלכן גם אסור להפסיק לדבר שבקדושה כמו בהל' תפלין.

וכן בנוגע לברהמ"ז שכיון שאז אסור להפסיק לשאילת שלום משום דין כאמצע התפילה לכן גם אסור להפסיק לדבר שבקדושה משא"כ באמצע ברכת ק"ש מותר כנ"ל.

ואין להקשות לפי טעם הנ"ל יהא מותר גם להפסיק באמן הגם שהוא רק צורך הברכה וסיומה אבל כיון שמותר להפסיק בשאילת שלום יהא מותר להפסיק באמן שהוא גם חיוב לענות ?

משום דזה פשוט דדבר שבקדושה יש לה קדושה וזכות יותר מאמן, ולדוגמא דהנה מבואר בשו"ע סי' נ"ה שמשום גודל הזכות בדבר שבקדושה יש לעורר מי שישן לענות לדבר שבקדושה וכן מי שעומד באמצע התפילה יש להשי"ץ להתתין עד שיגמור התפילה וכדי שיזכה גם הוא, דלכאורה ענינים אלו לא מצינו בנוגע לאמן.

ולכן מפני גודל הענין בזה רצו להתיר לענותו במקום שמותר להפסיק בשאילת שלום, אבל לא לאמן.

א"כ נמצא מכל הנתבאר לעיל, שבנוגע להפסק לעולם אמן עדיף יותר אפילו מדבר שבקדושה משום שלפועל היא צורך הברכה, אבל מ"מ גם בדבר שבקדושה יש מקומות שהתירו לענותו מפני קדושתה, אעפ"י שאמן אסור כמו שנתבאר בגליון הקודם, הנה באמת יש שס"ל שדבר שבקדושה יכול לענות אפילו אם אינו יכול לשאול מפני הכבוד כגון בין כל ברכת המצות והוא שיטת המרדכי שהביא בשם ר"ת שס"ל שבתפלין יכול לענות לכל דבר שבקדושה, כיון "שצורך הוא לו", וכן יש שס"ל שגם אמן התירו לענות משום שיכול לשאול ולענות מפני הכבוד והיראה והוא שיטת הרמ"א בטאו"ח סי' ס"א.

אבל להלכה אסור להפסיק בדבר שבקדושה וגם כנ"ל משמע שהתירו רק לדבר שבקדושה אבל לא אמן.

ונחזור למה שהתחלנו לדבר בגליון הקודם בענין אם מותר להפסיק באמן אם שמע אחד שמברך ברכת תפילין, דשיטת אדה"ז הוא דאסור להפסיק באמן (כנ"ל) כמפורש בס' נ"ט, דכיון שאמן היא רק צורך הברכה, ולא גם צורך אכילה או על מה הוא מברך לכן אסור להפסיק, וכנ"ל שמשמע ג"כ שאם הפסיק צריך לחזור ולברך.

ועיין בס' מאסף לכל המחנות סי' כ"ה ס"ק פ"ד ועיין ג"כ בס' בירור הלכה בסימן הנ"ל שמביא כמה וכמה דיעות דס"ל דאסור לענות אמן וכמה וכמה דיעות שס"ל שמוותר לענות לאמן.

ובס' שו"ת בנין עולם סי' ה' כתב שמוותר להפסיק לאמן על כל ברכה ששומע, (לאו דוקא בברכה שהוא עוסק בה). אבל לענ"ד בשיטת אדה"ז הוא שאסור להפסיק באמן, ולכאורה כן דעת המחבר דס"ל דאסור להפסיק באמן בין הבוחר בעמו ישראל לשמע משום שהוי דין ברכת המצות (רק דהרמ"א ס"ל שמוותר לענות אמן משום שאין בברכת ק"ש דין ברכת המצות), וכמפורש בשו"ע רבינו שס"ל כן.

וכן יש להעיר שכן הוא דעת הבה"ג מונב בהרא"ש ברכות פרק ז' סי' י' וז"ל: ובה"ג מפרש טעם דודאי על הפירות ועל המצות אם עני אמן אחר נפשי' הוי דרך בורות שכן דרך בורים דמשתעי בתור ברכה והדר טעמי עכ"ל וכמפרש שם במעדני יו"ט דאסור, משום הפסק.

ואין לומר כמ"ש האחרונים (באר יעקב סימן כ"ה אות כ'), וכן בס' דרכי חיים דף כ"ה א') בביאור דברי הפמ"א שס"ל דמוותר לענות אמן, דהאיסור להפסיק בין תש"י לתש"ר הוא רק מצד שכיון דכתיב והי' לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך משמע שצריך להיות הוי' ועשי' אחת זו אחר זו (כמבואר סברא זו בהר"ן סוף ר"ה בשם הרז"ה) ולכן כיון דאמן הוי אמנת דברים לכן מותר להפסיק אמן משא"כ בשאר ברכת המצות גם ס"ל להפנים מאירות (כמבואר שם ח"ב סי' ה') שאסור להפסיק אמן.

ולכאורה א"מ דהא מבואר בשו"ע רכנו דלכל לראש האיסור הוא משום שגורם ברכה שאינו צריכה, אלא במקום שאין חסרון זה כגון בתפילין דר"ת או בחוה"מ גם אסור משום סברא הנ"ל.

ולכאורה הי' יכול לתרץ הפנים מאירות הנ"ל, שס"ל כהט"ז שס"ל שאם ענה דבר שבקדושה אי"צ לחזור ולברך ולכן ס"ל שגם אמן מותר לענות. משא"כ אדה"ז ס"ל כהמ"א שס"ל שאם הפסיק צריך לחזור ולברך, אבל גם זה אין יכול לומר דהא מנ"ל לומר דאמן הוי כדבר שבקדושה, ואדרבה אם ס"ל דאמן הוי כדבר שבקדושה אמאי ס"ל שבשאר כל הברכות אין להפסיק לענות אמן והא אם אמן הוי כדבר שבקדושה לשיטת הט"ז מותר לענות (עכ"פ אין צריך לחזור ולברך), וכבר הניחו האחרונים בצ"ע על שיטתו.

והנה כל הנ"ל הוא בשיטת אדה"ז בשו"ע שלו דס"ל דאסור להפסיק באמן, וי"ל שגם בסידורו ס"ל שאסור לענות אמן וז"ל הק': אעפ"כ אם שמע קדיש או ברכו או קדושה בין תפילין ש"י לתפילין של ראש מותר להפסיק ולענות עם הצבור ואע"פ שגורם ברכה אחרת על של ראש ואסור לגרום ברכה שאינה צריכה, לפי שיש אומרים שמברכים לעולם על ש"ר על מצות תפילין אף אם לא שח בינתיים, ואף שאין לנהוג כן לכתחילה דספק ברכות להקל מ"מ לענין איסור גרם ברכה שא"צ כדאי הם לסמוך עליהם שלא לבטל עניית דבר שבקדושה, עכ"ה"ק.

וביאור דבריו נלענ"ד, דהנה כל הטעם שס"ל להראשונים והפוסקים דצריך לברך לכתחילה ב' ברכות מבאר אדה"ז בשו"ע סי' כ"ה סעי' י"ד וזלה"ק: ותקנו חכמים לברך עוד ברכה אחרת על תפילין של ראש לפי שהיא חשובה והיא עיקר המצוה ויש בה יותר קדושה, לכן מפני חשיבותה קבעה ברכה לעצמה, עכ"ה"ק.

ועפ"י ז"ל שזה מחדש רבינו בהסידור, דהגם שהיא מחלוקת, וספק ברכות להקל, אבל לענין שלא לבטל מעניית דבר שבקדושה אז יש לסמוך על השיטה שמשום חשיבות דתש"ר עושין ברכה בפ"ע, על מצות תפילין, ולכן יש לכתחילה לענות לדבר שבקדושה, אבל כל זה הוא בנוגע שלא לבטל לעניית לדבר שבקדושה אבל לענות אמן אז אין אומרים שמותר לענות אמן וכנ"ל שדבר שבקדושה (שאין אומרים אותה אלא בעשרה) לענין זה הוא עדיף וזכות גדולה בזה, וכן אין כותב אדה"ז שמותר לשאול לשלום חבריו מפני הכבוד דגם זה אפשר שאינו יכול דדוקא דבר גדול כגון דבר שבקדושה.

וכל היתר זה הוא רק בתפילין שיש דס"ל שמברכין לכתחילה על תש"ר שתי ברכות אבל מובן שגם בהסידור ס"ל שבשאר כל הברכות שאין לענות לא דבר שבקדושה ולא שאילת שלום ולא אמן כמבואר גם בסדר ברכת הנהנין פרק טו סעי' א'. ויש להאריך בכ"ז.

וכ"ז הוא לעניו"ד, ולפסק הלכה לשאול מרי דאתרא נאמן.

יוסף לרמן

ח. בשו"ע אדמוה"ז או"ח סי' ת"נ סעי' ח' וסעי' י"א מובא שאסור להשכיר חדר לגוי להניח שם חמץ בחג הפסח וגו' רק אם משכיר יום אחד לפני ערב פסח וכו' אז מותר, והנה כבר עמדו קדמאי כזה גדולי האחרונים ז"ל מובא כשו"ת צ"צ ובשו"ת דברי נחמי' דלכאורה איך משכירים החדר לגוי עם החמץ בתוכו כשמוכרים את החמץ בשטר מכירת חמץ של אדמוה"ז כתוב שמשכירים גם החדר שהחמץ מונח בתוכו.

הנה הדברי נחמי' מתרץ שאדמוה"ז בסידור הולך אחר שיטת הראשונים שמתירים להשכיר חדר בשעה"כ, על השטר מכירת חמץ ג"כ עמד ע"ז ואומר שצריכים להשכיר את החדר יום א' קודם, אבל בעצמו כותב שזה דוחק גדול עיי"ש .

והנה לכאורה אפשר לומר דהנה הטעם אם משכירו יומיים קודם הפסח מותר הוא משום שאז בהבלעת חג הפסח עם שני ימים.

והנה אם משכירו ערב פסח אבל גם לכמה ימים לאחרי פסח הנה לכאורה נקרא ג"כ בהבלעה, הנה אם נאמר כן אז הכל מתורץ, משום שאדמוה"ז בשטר מכירת חמץ שלו כותב שצריכים להשכיר את החדר למשך יום או יומיים אחר חג הפסח.

בסי' תמ"ב בסופו: דיו שבישלו גוי בשכר, אם בתוך הפסח אסור לכתוב בו גזירה שמא יתן קולמוסו לתוך פיו, ואם קודם הפסח אז מותר לכתוב בו משום שאם אפילו יתן קולמוסו לתוך פיו אין בו חשש מפני שהוא אינו מתכוין לאכול ובגלל זה אינו חשוב מאכל עיי"ש.

כל האריכות ובסעיפים הקודמים, לכאורה אינו מובן קצת, מה בכך שנפטל מאכילת כלב בתוך הפסח הלא הוא אינו מתכוין לאכול ומה איכפת לן אם יתן קולמוסו לתוך פיו, ואם הטעם משום שאסור בהנאה, אז למה צ"ל הטעם משום שמא יתן קולמוסו לתוך פיו יאמר משום שאסור ליהנות ולכן אסור לכתוב.

הרב פרץ פייגענסאהן

- ברוקלין נ.י. -

ח ס י ד ו ת

ט. במאמר ד"ה החודש דש"פ צו, שבת הגדול ש.ז. (הנחות הת') מביא מאמר אדה"ז דשנת תקס"ח עמ"ש (ירמי' ט, כב, ואילך) "אל יתהלל חכם בחכמתו גו' כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי גו', דצלה"ב: ודאי מ"ש בתורה "חכם בחכמתו" אין הכוונה על שכל אנושי, אלא על חכמה אלקית, חכמת התורה (ובפרט ע"פ מה שציין אדמו"ר הצ"צ בהגהותיו למאמר הנ"ל שכן משמע בזהר (ח"ב קנח, ב), דמפרש דפסוק זה קאי על מארי תורה חכמים באורייתא), וא"כ מה זה דמסיים בסיפוי דקרא "אל יתהלל חכם בחכמתו גו'" כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי", וקשיא רישא לסיפא?

וממשיך שם בהמאמר: "ויש להוסיף בזה, דודאי מ"ש בזהר דקאי על חכמים באורייתא קאי על הלומד תורה לשמה, וא"כ מהו שמחדש במה שאמר השכל וידוע אותי". ע"כ.

והעירני אחד ממשנ"ת באוה"ת נ"ך (כרך ב) לירמי' ע' תעח (נסמן גם בהנחת הת' שם) דמבאר מ"ש "אל יתהלל

אדם בחכמתו" היינו לימוד התורה שלא לשמה, ו"השכל וידוע
אותי" קאי על הלומד תורה לשמה,

וז"ל שם: "וזהו ענין כ"א בזאת יתהלל כו' השכל וידוע
אותי. ומסיים כי אני ד' עושה משפט וצדקה, ומה ענין זה
לענין השכל וידוע .. אלא תורה לשמה זהו תורה של חסד תורה
שלא לשמה זו היא תורה שאינו של חסד .. שהחסד היא המשכה
למטה, לאפוקי תורה שלא לשמה אינה תורה של חסד, וזהו ענין
השכל וידוע אותי מורה על תורה של חסד היינו שימשיך
התורה במעשה דהיינו מעלת השכל וידוע אותי". עכ"ל.
ועיי"ש בארוכה.

וי"ל דאי"ז קושיא על המבואר כאן בהמאמר דאין לפרש
דמ"ש "אל יתהלל חכם בחכמתו גו'" קאי על הלומד תורה שלא
לשמה. כי המבואר כאן הוא בפירוש הזהר ד("חכם בחכמתו")
קאי על מארי תורה חכמים באורייתא, ואין לפרש דמארי תורה
היינו הלומד תורה שלא לשמה, משא"כ באוה"ת שם אינו מפרש
זה ע"פ הזהר. רק בע' שלפנ"ז (ע' תתעז) מבאר הפסוק ע"פ
זהר הנ"ל.

הרב א. עסטריין
- ברוקלין נ.י. -

ל. בלקוטי תורה פ' ויקרא בביאור לא תשבית מלח מבואר
ההפרש בין הנפש ובין הכחות, שבהכחות יש שינוים מקטנות
לגדלות, משא"כ בנפש עצמה וכו' וכן מבואר בכמה מקומות
בדא"ח בעצם אין שייך חילוקים ושינוים ולא שייך שהכלי
יפעול משהו בעצם ולכן כחיות הנפש אין חילוק בין תינוק
ובין גדול שבגדולים, משא"כ בכחות הנפש בגלל שהם הארה וכו'.

והנה בכמה מקומות בדא"ח מבואר שעצם הנפש אינה מתלבשת
בתוך הגוף, והראי' ממלאך שהמלאך בשליש העולם עומד ויש
בזה פי' וכו' אבל איך שהי' א"א שיתלבש בגוף קטן ומכ"ש
עצם הנשמה שהיא הרבה יותר גדולה ממלאך, איך אפשר שתתלבש
בגוף קטן כזה וכו'.

לכאורה לפי ביאור הנ"ל שלגבי עצם לא שייך חילוקים בכלי
מקוטן לגודל א"כ מה הראי' שעצם הנשמה אינה יכולה להתלבש
בגוף.

הרב פרץ פייגענסאהן
- ברוקלין נ.י. -

ש י ח ו ת

יא. כמה שנתבאר בהתוועדות דאחש"פ, דלכאורה לפי מה שפסק
הרמב"ם (הל' מלכים פ"ח ה"י) שצוה משה רבינו מפי הגבורה
לכוף את כל באי עולם לקבל מצות שנצטוו בני נח, א"כ למה

מבואר דבמקום דלא קאי בתרי עברי דנהרא ליכא איסור ליתן דבר איסור לעכו"ם, דליכא בזה לפני עור וכו', דאכתי יהי אסור משום דין הנ"ל דצריך לכופן לקיים מצוותיהם, ואיך מותר לו לסייע באיסורו? ונתבאר דשם איירי שנותן משום פרנסתו וכו' (דכלי זה ישנה איסור דלא תחנם) ובאופן זה ליכא איסור משום דין הנ"ל כיון דאין זה ענין של לאו ע"ד דלפני עור או ושם אלקים אחרים לא ישמע על פיך וכו'.

ויש להעיר דבעצם הענין עם יש איסור מסייע בעכו"ם מובא ברמ"א יו"ד סי' קנ"א סעי' ד' ב' דיעות, ובמג"א או"ח סי' שמ"ז ס"ק ד' כתב וז"ל: ונ"ל דלעכו"ם ליכא איסור לסייע במידי דאסור לו כמו אבר מן החי אם לא דקאי בענין שאינו יכול ליטלו כו' עכ"ל. ועי' בארוכה בשדה חמד כרך א' ע' 268 והלאה.

ולכאורה צריך להבין דהרי הלשון הוא 'שלא יושיט אבמה"ח לב"נ', וביארו התוס' בפסחים כב, ב, בד"ה ואבר, דאיירי באבר מן החי של הב"ב, (ולכן לא אמר לא יתן), וא"כ כיון דהוא של הבן נח אין זה מתנת חנם כיון דאינו נותן לו כלום משלו, והאיסור דלא תחנם הוא ליתן להם מתנת חנם, כמבואר ביו"ד סי' קנ"א סעי' יא, (ועי' ג"כ רמב"ם הל' רוצח פ"ג ה"ט שכתב: "אבל כהמת הגוי ומשאו אינו חייב להטפל בו אלא משום איבה" ומדכתב דאינו חייב משמע דרק חיוב ליכא אבל לא שייך בזה האיסור דלא תחנם, ועי' באור שמח הל' ע"ז פ"י ה"ד שכתב בדעת הרמב"ם דאיסור דמתנת חנם הוא רק לתת לגוי ממון ישראל, אבל הפקר שעדיין לא זכה בו מותר לתת לגוי) וא"כ משמע לכאורה דאיירי גם במקום דליכא האיסור דלא תחנם, ואין הישראל מקבל כלום מהעכו"ם, ומ"מ יש חילוק בין לפני עור למסייע, דמסייע לעולם מותר, וא"כ אכתי קשה דמ"מ יהי אסור משום דין של הרמב"ם?

(ב) עוד צריך להבין דמשום לא תחנם ה"ז מותר לא רק אם זהו נוגע לפרנסתו ולמחיית נפשו, אלא אפי' כשמקבל מהעכו"ם טובה סתם שאינו מוכרח לו, ה"ז מותר כיון דאין זה מתנת חנם, וכמבואר בשו"ע יו"ד שם ובנ"כ שם, וא"כ האם משום טובה סתם שיקבל מהעכו"ם, מותר לו לסייע עכו"ם לדבר איסור, היפך הציווי דלכופ כל באי עולם? ולהנ"ל הי' צריך להיות הדין דמסייע מותר רק אם נוגע לפרנסתו וכו'.

ג) ולכאורה יל"ע אם אפ"ל דדוקא בישראל שיש הענין דערבות הנלמד ממ"ש וכשלו איש באחיו כמבואר בשבועות לט, א, הנה שם יש האיסור דמסייע גם בעבירה פרטית, משא"כ בנוגע לב"נ הנה שם החיוב הוא לכופו (כלשון הרמב"ם) "לקבל מצות שנצטוו בני נח", הנה אה"נ דאם אפשר לפעול עליו שיקבל ע"ע מצוה זו ומעתה לא יעבור עליו, בודאי מחויב הישראל לפעול עליו, אבל כל זמן שלא קיבלו לקיים, (משום דאי אפשר לפעול

עליו) א"כ שוב ליכא שום חיוב על ישראל למנוע ממנו עבירה זו הפרטית, כיון דבכ"נ ליכא הדין דערבות, ולכן מוכן דמסייע מותר בעכו"ם, כיון שהחיוב של הישראל הוא רק שיקבל המצוה, וזה אינו יכול לעשות.

ד) ובכללות הענין כדאי להביא בזה מ"ש בספר קול צופיך ע' רל"ג, שמביא מ"ש בשו"ת התשב"ץ ח"ג סי' קל"ג וז"ל: אבל כבש (של ישמעאלים) נראה שאסור לישראל לשחוט אותו, לפי שזו מצוה קבועה להם ואין מניחין לכ"נ להוסיף על שבע מצות שלהם, שהרי אמרו בפ' ד' מיתות (נח, ב,) ב"נ ששבת חייב מיתה, והוא הדין לשאר מצות כמ"ש הרמב"ם בהל' מלכים פ"י ה"ט, וא"כ אין בר ישראל רשאי לשחוט להם והוא חייב למנעם כו' ואע"ג שאינו עובר אולפני עור כו' אלא בדקאי בתרי עברי דנהרא כו' מ"מ אסור לסייעם שהרי חייב להפרישם כו' עכ"ל התשב"ץ, ומביא שבאחרונים תמהו על התשב"ץ דמנין לו שיש חיוב לישראל להפריש בני נח מאיסור, והרי חיוב הפרשה הוא מטעם ערבות דנלמד ממ"ש וכשלו איש באחיו, וזהו רק לישראל ולא בב"נ? ומתרץ עפ"י הרמב"ם הנ"ל שיש חיוב על בני ישראל לכופ את כל באי עולם לקיים ז' מצות שלהם, וזהו חיוב על בני"ד ישראל, והיות שכן נח נידון בדין אחד, א"כ כל ישראל יש לו חיוב מטעם בי"ד למנוע אותו שלא יעבור על ז' מצות, וזהו כוונת התשב"ץ דלכן מצווה להפרישן, עכתו"ד.

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי

- ר"מ בישיבה -

לב. בהתועדות די"א וי"ג ניסן ש.ש. דיבר כ"ק אדי"ש על המימרא כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא (פסחים פה, ב,) וביאר שההלל הסיר ההגבלות של הגג והי' בוקע ועולה וכו'.

והנה שם בגמ' ממשין "מאי לאו דאכלי באיגרא ואמרי באיגרא, לא דאכלי בארעא ואמרי באיגרא". הרי דפי' הגמ' הוא שאמרו הלל בראשי הגגין וכאילו נבקעו תחתיהם?

ואולי יש לפרש ע"ד שביאר כ"ק אדי"ש בשיחת אחרון של פסח שיש חילוק בין הפירוש הפשוט להפירוש ע"פ חסידות, ועצ"ע.

הרב יהודה קעלער

- ברוקלין נ.י. -

יג. בשיחת ש"פ משפטים ש"ז (ס"ג) איתא: תוכנה של המזוזה הוא - אלוקות, הקב"ה. וענין זה יודע גם יהודי פשוט בתכלית - שהרי גם הוא מניח ידו על המזוזה ונושקה בצאתו מביתו ובבואו לביתו, בידעו שקלף זה (מזוזה) קשור עם הקב"ה. ע"כ.

ולעיר משערי אפרים (שער יו"ד ס"ד) "נוהגים שכ"א מקרב עצמו קצת לראות הס"ת ... וכל המתקרבים אצלם נושקים

הס"ת בפה ... ואם קרוב אצלה ממש לחבק בזרעותיו יחבקנה בימין ויאמר וימינו תחבקני ואם אין יכול לנשק בפה ינשק ביד" - ובסוף ס"ד שם - "ומי שהס"ת עובר לפניו מחבקה ומנשקה".

ובפתחי שערים הביא המחבר "ומ"ש בפנים ואם אינו יכול לנשק כו' ... ובסידורים מלגלג על נשוקת היד וליתא דכיון שניכר שעושה זה שמנשק בידו במקום שיגע בס"ת שפיר דמי לעשות כן שמראה כאילו ע"י הנגיעה בס"ת נדבק ביד רושם קדושה ולכן מנשק שם וכל העולם נוהגין כשממשמשין ביד בתפילין משום היסח הדעת או כדי לתקן כשהזיזו ממקומם נושקים היד ... וענין נשיקה הוא חיבור לטהרה ויש בזה משום חיבור מצוה".

אך בשערי רחמים (ס"ה) כותב "ואם אין יכול לנשק בפה ינשק ביד, כן כתב בקיצור שלה"ק. אבל בספר עבודת התמיד כתב בשם ספר ח"י שהוא מנהג בורות לנשק ביד עי"ש".
וגם בשערי חיים הביא מהסה"ק אור צדיקים - למהר"ם פאפרש ז"ל - "כשמנשק הס"ת לא יעשה כמו שעושין הרבה מהמון עם שנוגעין בידיהם את הס"ת ומנשקין את ידיהם אלא העיקר יחבק את הס"ת בשני זרעותיו ולנשק הס"ת עצמה" (אך השערי חיים עצמו אינו מסיק כן, ויש לצרף לדעתו הספרים המצויינים בשערי רחמים שם ס"ד)

וראה גם בטעמי המנהגים (כשוה"ג) בריש עניני ס"ת "בספר יסוד ושרש העבודה כתב בשם האריז"ל דמה שנוהגין ליגע ביד בס"ת ולנשק היד זה מנהג בורות"

הרי לכאורה יוצא מכל הנ"ל שע"פ קבלת האריז"ל אין לנהוג כן, ויתירא מזו (מכהג בורות!) כנ"ל.

אך מצאתי במשנת חסידים במסכת מזוזה פ"ג ס"א "ובצאתו יניח אצבעו הנקרא אמ"ה ... על שם ש-ד-י וינשקנו כדי לגלות למעלה הארת בחינותיו ...". (וידועים דברי רבותינו נשיאנו אודות (מחבר?) הספר משנת חסידים).

אך להעיר מהנהגת כ"ק אד"ש, אשר במזוזה: מניח ידו אבל אינה נושקה, בתפלין: מנשק (ואנלי יש לחלק, כי המזוזה מכוסה משא"כ התפלין), בס"ת: כמדומני - שמנשקה (לפעמים?) ע"י הטלית, ויש להאריך בכל הנ"ל ואכ"מ. ויש לברר איך לנהוג בפועל בכל הנ"ל.

א' מאנ"ש

- מעלבורן אוסטרלי -

ש ו נ ו ת

יד. בהגדה של פסח פיסקא מעשה בר"א ור"י וכו' שהיו מסובים בבני ברק, ומיד לאח"ז פיסקא אמר ר' אלעזר בן עזרי' הרי אני כבן שבעים שנה וכו' ומביא כ"ק אדמו"ר שליט"א שם יש

גורסין (ירושלמי ברכות פ"א ה"ו, שבה"ל ס' רל"ח, הגדה שברמב"ם מחזור רומא) אמר להם ראב"ע וא"כ הוא המשך פסקא הקודמת - ואפי' לגירסתנו ג"כ, יש לפרש שהי' זה במסיבת בני ברק, - ומוכן בפשיטות מה שסידרו משנה זו בהגדה, אף שמדברת בפ' ציצית שאומרים אותה בכל יום, עכ"ל.

ולא זכיתי להבין דהא מה שאמר ראב"ע ה"א כבן שבעים שנה הי' לאחר שמינוהו נשיא ובאת עליו שיבה ואיך ייתכן שייסבו כולם יחד עם ר' אליעזר (דהוא רבו של רע"ק, ראה פסקא בר"א ור"י) דהא ברכוהו והיו בדילים ממנו ע"י ב"מ נט,ב,

כמפורש במתני' ידים פ"ג מ"ג בו ביום אמרו וכו' (ופי' המפרשים כדאי' בברכות כח,א, דהוא יום שמינו את ראב"ע לנשיא) וכשבא ר"י בן דורמסקית אצל ר"א בלוד וכו' ומבאר שם הרמב"ם בפיה"מ וכן בתו"ט שם דר' אליעזר לא הי' עם המנין באותו יום, כי ברכוהו מפני המחלוקת, ואם כן שברכוהו כבר ביום שמינו את ראב"ע איך היסיבו כאן כולם יחד? וראה בסנהדרין סח,א, דנראה שתלמידיו דר"א היו נמנעים ממנו, ובחסדי דוד פי' לתוספתא דידין פ"ב סי' ט"ו דכשבא ר"י בן דורמסקית הי' בריחוק ד' אמות ממנו וכו' עיי"ש.

ועי' בקונט' בית צדיק (בהקדמה לס' פרקי דר' אליעזר) אות ד' ובהגהה שם, ומוכיח דלאו כו"ע ס"ל דבו ביום הי' כבר לאחר שברכוהו, ולפי"ז אולי י"ל דתלוי באיזה גיל אמר ראב"ע הרי אני כבן שבעים וכו' ועצ"ע.

א' התמימים
- תות"ל 770 -

טו. לרשימת מאמרי אדה"ז - הקצרים על סדר השנים הנדפס בסוף ספר מאמרי אדה"ז - הקצרים יש להוסיף עוד ב' מאמרים שנאמרו בימי ט' וי' כסלו תקנ"ד (עפ"י המסופר בהיום יום לט' כסלו).

כן יש להוסיף מאמר הנאמר בשנת תקכ"ז, ד"ה והאמין בה' ויחשבה לו לצדקה (עפ"י יומן כ"ק אדמו"ר מהוריל"צ נ"ע מיום ה' יג ניסן תרנ"ג - שמועות וסיפורים ח"ג ע' 203).

יוסף יצחק אייזלמאן
- חות"ל 770 -

ה י ו ם י ו ם

טז. ט"ז מנ"א "נסיעות הבעש"ט בתחילת ההתגלות שלו היו ע"ד שלשה ענינים: פדיון שבויים, חיזוק התורה ויראת שמים, התגלות פנימיות התורה. אדמו"ר האמצעי הי' מבאר כזה: גליא שבתורה נקרא מים און צו וואסער גייט מען. פנימיות

התורה נקרא אש און פאר פליער האט מען מורא. דערפאר דארף דער משפיע גיין צום מקבל און זאגען איהם: האב קיין מורא ניט ווילל ה' אלקיך אש אוכלה הוא."

מתאים לתקופת החום שמתחיל אז (ולהעיר מהפתגם דלט"ז (בשבת).

מבואר בשו"ע אדה"ז סי' תצ, סי"ז נוהגין לקרות מגילת שה"ש בשבת שחל בחוה"מ ש"פ ... וכיוצא כגון מגילת רות בשבועות ... ומגלת קהלת בסוכות.

ע"פ הנ"ל יש להעיר:

בהנוגע לשה"ש כותב רש"י בהקדמה לפירושו לשה"ש... ואומר אני שראה שלמה ברוח הקדש שעתידין ישראל לגלות גולה אחר גולה חורבן אחר חורבן.

ע"פ זה יש להעיר: "פעם פירש אאמו"ר: מה נשחנה הלילה - גלות שנמשל ללילה - הזה - האחרון - מכל הלילות - גליות שקדמוהו."

ע"ד מגילת רות מבואר בשו"ע ובאשל אברהם (שם) שלימוד דרות הוא ביום ב' דחגה"ש עפ"ז יש להעיר: "נשיאת כפים: כשואמרים תיבת יברכך - המתברך ראשו באמצע, ה' - מיסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך - באמצע. יאר - לשמאלו שהיא ימין המברך וכו'. שלום - ראשו באמצע. אמירת רבש"ע - בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשואמרים התיבות צריך לשמוע." ... וראה במגילת רות: "יברכך ה'".

ט"ז תשרי "הצ"צ סיפר: תקס"ט האבען מיר געהערט פון זיידען דעם זעקסטען מאל דעם ושאבתם מים - הראשון - פון לקו"ת, און עס איז געווען ע"ד ווי די גמרא זאגט (ירוש' סוכה פ"ה ה"א) שמשם שואכים. יונה האט מקבל געווען בשמחת בית השואכה גילוי הנבואה, מיר האבען מקבל געווען עד אין סוף, דער סוף איז אז משיח וועט קומען, שנעוץ תחלתן כסופן."

מתאים לתוכן הענין דמגלת קהלת שלומדים ביום זה: שעניני העולם הוא הבל הבלים משא"כ עניני תומ"צ הוא ענינים נצחיים.

ו' טבת "כתיב דע אח אלקי אביך ועבדהו בלב שלם, כי כל ענין ידיעה והשגה אפילו בענינים היותר עמוקים, צריך לבוא בעבודה..."

ממכתב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מיום ד' טבת, תרצ"א (אגה"ק ח"ב, סי' תקי"ג).

כ"ג אד"א "הרבנים ובעלי תורה נקראים עיני העדה וראשי אלפי ישראל, וכשהראש הוא בריא אזי גם הגוף בריא."

ממכתב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מיום ו' טבת, תרצ"א (אגה"ק ח"ב, סי' תקי"ג).

ו' ניסן 'הנסיון הראה, אשר כשממעטים בחקירות, ועובדים בסדר ובתוקף, ע"פ הנעימות של תורה, ימין מקרבת ושמאל דוחה, אזי פועלים בודאי, ובפרט בענינים העיקרים מעיקרי הדת."

ממכתב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מיום ו' טבת, תרצ"א (אגה"ק ח"ב, סי' תקט"ו).

כ"ו אייר "קודם ציווי הוכח תוכיח, כתיב ולא תשנא את אחיך, כי זהו תנאי מוקדם להוכחה, ואח"ז כתיב ולא תשא עליו חטא, שאם לא פעלה ההוכחה, בודאי אתה האשם, שלא היו דברים היוצאים מן הלב."

ממכתב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מיום כדר"ח כסלו, תרצ"ג (אגה"ק ח"ב, סי' תר"י).

י"ג מנ"א "ודברת כם בשבתך גו', ואמרז"ל ודברת כם בדברי תורה הכתוב מדבר...".

ממכתב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מיום ד' טבת, תרצ"א (אגה"ק ח"ב, סי' תר"מ).

הרב מיכאל אהרן זעליגזאן

- ברוקלין נ.י. -

לעילוי נשמת

האשה החשובה מרת פייגא ע"ה

בת הרה"ח שלמה קהת ע"ה

נפטרה ביום ב' דחג הפסח, ט"ז ניסן, ה'תשל"ח

נרפס ע"י

בנה ובתה

ומשפחותיהם שיחיו